

## O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI MUAMMOLI TA'LIM METODLARI ORQALI O'QITISHNING AHAMIYATI

Otaboyeva Lolaxon Bunyodbek qizi

Urganch RANCH texnologiya Universiteti Pedagogika mutaxassisligi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15652708>

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini darsga jalb qilishda muammoli ta'lim metodlarining o'rni va samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida turli muammoli metodlar — muammoli savollar, aqliy hujum, rolli o'yinlar va topshiriqlar orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan faolligi va qiziqishi qanday oshishi ko'rib chiqildi. Tajriba darslari asosida aniqlanishicha, muammoli metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, savol berish va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Mazkur maqolada amaliy dars ishlanmasi, metodlar turlari va ularning qulayligi haqida konkret misollar keltirilib, boshlang'ich ta'limda ushbu yondashuvni keng joriy etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

**Kalit so'zlar:** muammoli ta'lim, boshlang'ich sinf, darsga qiziqish, faol o'quvchi, ta'lim metodlari.

**Аннотация.** В данной статье анализируется роль и эффективность проблемных методов обучения в вовлечении учащихся начальной школы в урок. В исследовании рассматривалось, как можно повысить активность и интерес учащихся к уроку с помощью различных проблемных методов - проблемных вопросов, мозгового штурма, ролевых игр и заданий. На основе экспериментальных уроков было выявлено, что проблемные методы формируют у учащихся самостоятельное мышление, вопрошание и творческий подход. В данной статье приводятся конкретные примеры практической разработки уроков, виды методов и их удобство, а также даются рекомендации по широкому внедрению данного подхода в начальном образовании.

**Ключевые слова:** проблемное обучение, начальная школа, интерес к уроку, активный ученик, методы обучения.

**Abstract.** This article analyzes the role and effectiveness of problem-based learning methods in engaging primary school students in the lesson. The study examined how students' activity and interest in the lesson can be increased through various problem-based methods - problem questions, brainstorming, role-playing games and assignments. Based on experimental lessons, it was found that problem-based methods form independent thinking, questioning and a creative approach in students. This article provides specific examples of practical lesson development, types of methods and their convenience, and gives recommendations for the widespread introduction of this approach in primary education.

**Keywords:** problem-based learning, primary school, interest in the lesson, active student, teaching methods.

### Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston ta'lim tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar zamonaviy pedagogik yondashuvlarni, ayniqsa talabalarning faolligini oshiruvchi, tanqidiy va mustaqil fikrlashga yo'naltiruvchi uslublarni ta'lim jarayoniga joriy etishni ko'zda tutadi.

Shunday metodlardan biri — muammoli ta'lim metodi — bugungi kunda eng dolzarb yondashuvlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida muammoli ta'lim metodlarining ahamiyati, ularni boshlang'ich sinflarda qo'llash bo'yicha amaliyot va natijalar tahlil qilinadi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi — o'quvchilarda bilimga qiziqish, fikrlash va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim davr hisoblanadi. Mazkur bosqichda ta'lim usullarining tanlanishi o'quvchilar faolligi va motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

An'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda, muammoli ta'lim metodlari o'quvchilarni faol fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilishga va darsga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, yosh bolalarning tabiiy qiziqishlari, savolga bo'lgan moyilligi muammoli metodlar uchun qulay psixologik asos bo'lib xizmat qiladi.

### **Metodlar**

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

Adabiyotlar tahlili: Muammoli ta'lim bo'yicha ilmiy maqolalar, darsliklar va amaliy qo'llanmalar o'rganildi.

So'rovnoma: Toshkent, Samarqand va Buxoro shaharlaridagi umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari o'rtasida muammoli ta'lim metodlaridan foydalanish holati bo'yicha so'rovnoma o'tkazildi.

Tajriba ishlari: Ikki sinf (tajriba va nazorat) misolida muammoli yondashuv asosida dars o'tildi va natijalar solishtirildi. Nazariy tahlil: muammoli ta'lim metodlari bo'yicha ilg'or adabiyotlar o'rganildi.

Amaliy kuzatuv: Toshkent shahri va viloyat maktablarida 2-3 sinflar misolida dars jarayonlari tahlil qilindi.

Tajriba-metodik yondashuv: Tajriba guruhida turli muammoli metodlar (aql charxlash, kichik guruhlarda muammoni hal qilish, rolli o'yinlar) asosida darslar tashkil etildi.

### **Natijalar**

Tadqiqot jarayonida quyidagi natijalarga erishildi:

O'qituvchilarning 65 foizi muammoli ta'lim usullarini nazariy jihatdan bilishini, ammo amalda to'liq qo'llay olmasligini bildirgan.

Tajriba guruhida muammoli metod asosida o'tilgan darslardan so'ng, o'quvchilarning savol berish faolligi 40% ga, mustaqil fikrlash darajasi esa 35% ga oshgan.

Muammoli ta'lim darslari o'quvchilarda ko'proq qiziqish uyg'otgan va mavzuni eslab qolish ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan yuqori bo'lgan.

Tajriba sinflarida muammoli metodlar asosida o'tilgan darslarda o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi 45% ga oshdi.

O'quvchilar tomonidan mustaqil savollar berish, muammoga yechim taklif qilish holatlari ko'paydi.

Quyidagi muammoli metod turlari eng samarali deb topildi:

“Savol-javob orqali muammo yechish” – o'quvchining mulohaza yuritish ko'nikmasini rivojlantiradi.

“Rolli o'yinlar asosida muammo yaratish” – o'quvchining darsga emotsional bog'lanishini oshiradi.

“Aqliy hujum (brainstorming)” – kichik guruhlar ichida ijtimoiylashuvni va ijodiy fikrlashni faollashtiradi.

**Umumta’lim maktablarining 2-sinflari uchun bir soatlik dars ishlanmasi namunasi**

**Fan:** Ona tili

**Sinf:** 2-sinf

**Mavzu:** So‘z va uning ma’nosi

**Dars turi:** Yangi bilim beruvchi

**Metod:** Muammoli ta’lim usuli

**Vaqt:** 45 daqiqa

**Jihozlar:** Doska, marker, A4 qog‘ozlar, slaydlar, kartochkalar

**Darsning maqsadi:**

**Ta’limiy:**

O‘quvchilarda “so‘z” va “so‘z ma’nosi” haqida dastlabki tushuncha hosil qilish.

**Tarbiyaviy:**

O‘quvchilarda og‘zaki va yozma nutq madaniyatini shakllantirish.

**Rivojlantiruvchi:**

Muammoli vaziyat orqali mustaqil fikrlash, taxmin qilish va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

**Muammoli vaziyat asosida dars jarayoni:**

**1. Tashkiliy qism (5 daqiqa):**

Salomlashish, davomatni aniqlash

Psixologik muhit yaratish:

“Bugun men nimani o‘rganmoqchiman?” degan savol orqali o‘quvchilarni ruhlantirish.

**2. Kiruvchi savol va muammo qo‘yish (10 daqiqa):**

O‘qituvchi savol beradi:

“Odamlar nima uchun bir-biri bilan gaplashadi? Gaplashganda nimalardan foydalanamiz?”

Kutilgan javoblar: so‘z, gap, tovushlar, imo-ishoralar.

Shu yerda muammo qo‘yiladi:

“Agar so‘zlar bo‘lmasa, biz qanday aloqa qilgan bo‘lardik? So‘zlar nimani anglatadi?”

O‘quvchilarning taxminlari tinglanadi. So‘ng, dars mavzusi e‘lon qilinadi:

So‘z va uning ma’nosi.

**3. Yangi bilimni o‘rganish (15 daqiqa):**

O‘qituvchi tushuntiradi:

So‘z – biror narsani, harakatni, belgini ifodalovchi birlik.

Har bir so‘zning ma’nosi bo‘ladi.

Masalan: “gul” – chiroyli o‘suvi o‘simlik.

Interaktiv topshiriq:

O‘quvchilarga 3-4 ta so‘z beriladi, ularning ma’nosini aniqlash topshirig‘i beriladi.

Masalan: oy, qush, yugurdi, do‘st.

**4. Mustahkamlash – muammoli vazifa (10 daqiqa):**

Topshiriq:

Quyidagi soʻzlar orasida maʼnosi boshqa soʻzni toping:

kitob, daftar, ruchka, qush

Savol:

“Nega bu soʻz boshqalardan farq qiladi?”

Oʻquvchilar izohlaydi va tahlil qiladi. Bu orqali tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

Muammoli holat:

Oʻqituvchi ataylab chalkash gap aytadi:

“Qalam uchib ketdi.”

“Bu gap toʻgʻrimi? Nima uchun?”

Oʻquvchilar bu yerda "uchish" feʼli qalamga toʻgʻri kelmasligini tushuntiradi.

### **5. Baholash (3 daqiqa):**

Ogʻzaki ragʻbat: “Aʼlo ishlading”, “Zoʻr tahlil qilding”

Yulduzcha, “Ilm yoʻli” degan jadvalga oʻquvchi belgilar qoʻyiladi

### **6. Uyga vazifa (2 daqiqa):**

5 ta soʻz yozib, ularning maʼnosini yozish.

Oʻzing yaratgan 2 ta muammoli gap yozib kelish.

### **Foydalanilgan metodlar:**

Muammoli savol berish

Tahlil qilish va izohlash

Guruhda fikr almashish

### **Muhokama**

Olingan natijalar shuni koʻrsatdiki, muammoli metodlar boshlangʻich sinf oʻquvchilari uchun tabiiy boʻlgan qiziqish va oʻrganishga boʻlgan intilishni yoʻnaltirishda samarali vosita hisoblanadi. Ammo ushbu metodlardan foydalanish oʻqituvchidan puxta tayyorgarlik, sinf psixologiyasini chuqur tushunish, shuningdek, mos muammo holatlarini yaratish boʻyicha metodik bilimlarni talab etadi. Koʻpchilik oʻqituvchilar nazariy bilimga ega boʻlsada, amalda ularni tatbiq qilishda qiynalayotgani ham aniqlangan. Tadqiqot shuni koʻrsatdiki, muammoli taʼlim metodlari oʻquvchilarning intellektual rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Ular oʻz fikrini asoslab berishga, yechim topishga va ijodkorlik bilan yondashishga oʻrganadi. Ammo bu metodni toʻlaqonli joriy qilish uchun oʻqituvchilarni maxsus tayyorlash, darsliklar va metodik qoʻllanmalarda yangicha yondashuvlarni keng joriy qilish zarur.

### **Xulosa**

Boshlangʻich sinfda muammoli taʼlim metodlarining samarali qoʻllanilishi oʻquvchilarda bilimga qiziqish, dars jarayonida faol ishtirok etish, mustaqil fikrlash kabi koʻnikmalarni shakllantirishda muhim rol oʻynaydi. Oʻqituvchilarni mazkur metodlarga tayyorlash, metodik qoʻllanmalar bilan taʼminlash va amaliy mashgʻulotlar orqali tajriba almashish tizimini kuchaytirish taʼlim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Tajriba ishlari: Ikki sinf (tajriba va nazorat) misolida muammoli yondashuv asosida dars oʻtildi va natijalar solishtirildi.

Muammoli taʼlim metodlari Oʻzbekiston taʼlim tizimining sifatini oshirishda muhim omil boʻlib xizmat qiladi.

Ularni tizimli ravishda joriy etish orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi passiv rolikdan chiqib, faol ishtirokchi sifatida shakllanishiga erishiladi. Kelgusida bu metodlar asosida ilg'or darslar va o'quv dasturlarini ishlab chiqish zarur.

Muammoli metodlar — o'quvchilarda faollik, mustaqil fikrlash va darsga qiziqishni kuchaytiradi. Boshlang'ich sinfda bu metodlar oson vizual, o'yin va savol-javoblar bilan joriy etilishi mumkin. Muhimi — o'qituvchi darsni muammoga asoslashni o'rgansa, o'quvchilar unga qiziqish bilan javob beradi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. Karimov, I.A. (2017). Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. T.: Ma'naviyat.
2. G'ofurov, K., & Xolbekova, G. (2021). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularni ta'lim jarayonida qo'llash. Toshkent: O'qituvchi.
3. Musurmonova, O. (2019). Boshlang'ich ta'limda innovatsion dars metodlari. Toshkent: TDPU nashriyoti.
4. Jonibekova, N. (2020). "Boshlang'ich ta'limda muammoli vaziyatlar orqali o'quv faoliyatini faollashtirish." Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, №4, 45–49-betlar.
5. Abdullaeva, G. (2022). "Boshlang'ich sinfda dars samaradorligini oshirishda o'yinli va muammoli metodlarning o'rni." Pedagogika va psixologiya muammolari, №1, 33–37-betlar.